

Мурзановська Аліна Владиславівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

старший викладач кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Сучасну методологію юриспруденції, як зазначає Ю.М. Оборотов, становлять різні підходи, такі як: антропологічний, аксіологічний, цивілізаційний, синергетичний і герменевтичний. По суті, кожен з названих підходів визначає стратегію дослідних пошуків у взаємозв'язку юриспруденції з правом і державою [1, с. 86]. Ці ж питання мають знаходити своє відображення і на рівні галузевих досліджень, а саме – в методології наукових досліджень проблем кримінального процесу. Крім того, особливо необхідно наголосити на тому, як зазначає В.В. Дудченко, що сучасні європейські правознавці відзначають, що елементом стилю західної правової сім'ї є тенденція «антиформалізму у праві». У зв'язку з цим виникає питання, чи не є ця тенденція стрижнем сучасного інтегративного праворозуміння, коли у праві поєднані ідеї (метафізика), факти (позитивізм) і оцінки (аксіологія)? На думку вченого, інтегративне право розуміння якраз і є сучасною домінуючою тенденцією у світовій юриспруденції [2, с. 225].

Зазначимо також, що пошук нових методів та оновлення методології триває. Так, наприклад, підкреслюється, що кримінальне право сучасності не є правом антагонізму, але є правом компромісів між державою правопорушником та жертвою і саме ця методологія триангулярності є основою майбутніх досліджень [Див.: 3, с. 6-13; 4, с. 195-198]. А враховуючи, що кримінальний процес в першу чергу – це складний правозастосовний процес норм матеріального кримінального права, то і в дослідженнях кримінального процесуального права це має знаходити своє відображення.

В дослідженнях проблем кримінального процесу робиться висновок, що на сучасному етапі методологію потрібно розуміти як інтеграційне явище, що являє собою як систему взаємопов'язаних елементів наукового пізнання (підходів, принципів, методів і прийомів), так і вчення про їх використання [5, с. 77].

До основних підходів, що становлять перший рівень методології наукових досліджень, що мають важливе значення при дослідженні проблем кримінального процесу, також можна віднести наступні: феноменологічний, комунікативний, інформаційний, функціонально-інструментальний та діяльнісний.

Серед методів наукових дослідження виділяють загальнонаукові та спеціальні, виокремлюючи серед них: емпіричні, загальнологічні, евристичні, спеціальні [7, с. 264-294].

Універсальним підходом при дослідженні проблем кримінального процесу може бути використаний діалектичний підхід. Дослідження має відбуватись шляхом сходження від абстрактного до конкретного; взаємодія окремих норм та їх загальної системи можна описати, використовуючи парні категорії «частина та ціле»; узагальнення закономірностей реалізації кримінально-процесуальних приписів слід проводити, застосовуючи такі категорії, як «одиничне, особливе та загальне»; співвідношення нормативного вираження та змісту норм доцільно визначати, керуючись категоріями «форма та зміст» тощо. В будь-якому випадку система категорій має бути використана таким чином, щоб забезпечити рух від абстрактного к конкретному, від зовнішнього до внутрішнього, від явища до його сутності [6, с. 55].

Особливе місце в арсеналі методології кримінально-процесуальної науки займає системний підхід. Системний підхід полягає в розробці комплексу методів дослідження складно організованих об'єктів – систем [докладніше: 6]. До числа важливих задач системного підходу відносяться: 1) розробка засобів

представлення досліджуваних об'єктів в якості систем; 2) будова моделей систем, моделювання різних властивостей систем; 3) дослідження структури теорій систем та різних системних концепцій та розробок [6, с. 56].

Досліджуючи питання методології кримінального процесу виділяють наступні методи: історичний, логічний, догматичний (метод), метод моделювання, правової типології та соціологічні методи (наблюдение, вивчення документів (в т.ч. контент-анализ), опитування (анкетування, бесіда, інтерв'ювання) [6].

Нові реалії, в яких Україна перебуває у зв'язку з європейською інтеграцією та приведенням кримінального процесуального законодавства до вимог міжнародно-правових актів, викликають необхідність переосмислення багатьох положень кримінального процесу. Закономірно, що захист прав, свобод і законних інтересів особи, а також суспільства та держави від кримінальних правопорушень у сучасних умовах неможливо забезпечити без ефективного врахування європейського та міжнародного досвіду кримінального судочинства, а його імплементація у вітчизняне законодавство є особливо необхідною [9, с. 114-115], чому мають сприяти порівняльно-правові дослідження, що дозволить врахувати як позитивний, так і негативний досвід зарубіжних країн в сфері кримінального провадження.

Окремого дослідження потребують питання щодо критеріїв науковості методів, якими можуть виступати наступні їх якості: ясність (ефективна впізнаваність); детермінованість (відповідність методів та правил їх застосування); спрямування (підпорядкованість визначеній меті); плідність (спроможність забезпечувати евристичну функцію вчення); надійність (спроможність з найбільшою вірогідністю забезпечувати отримання шуканого результату); економічність (здатність давати результати з найменшими затратами засобів та часу) [докладніше: 6, с. 55].

Таким чином, можливість отримання результатів наукових досліджень проблем кримінального процесу, які будуть мати теоретичне та практичне значення, залежить від застосування належної методології наукових досліджень, яка має забезпечити комплексний розвиток кримінально-процесуальної науки, раціональне застосування раніше отриманих результатів, вироблення нових науково обґрунтованих теоретичних положень, а також пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

Список використаної літератури:

1. Оборотов Ю.М. Рівні та сфери методології юриспруденції. В кн.: Креативність загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / [Ю.М. Оборотов, В.В. Завальнюк, В.В. Дудченко та ін.] ; за ред. Ю.М. Оборотова. – Одеса : Фенікс, 2015. – С. 74-86.
2. Дудченко В.В. Тенденції антиформалізму та цінностей у сучасній юриспруденції // Наукові праці НУ ОЮА. – 2012. – С. 225-234.
3. Комлев Ю.Ю. Интегративная криминология как основа методологической триангуляции при изучении преступности // Вестник Казанского юридического института МВД. – 2017. – № 1. – С. 6-13.
4. Туляков В.О. Новітні методи у дослідженнях науки кримінального права // Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 195-198.
5. Ковальчук С.О. Вчення про речові докази у кримінальному процесі: теоретико-правові та практичні основи : монографія / С.О. Ковальчук. – Івано-Франківськ : Супрун В.П., 2017. – 618 с.

6. Гриненко А.В. Методология уголовно-процессуальной науки // Государство и право. – 2003. – № 9. – С. 54-60.

7. Данильян О.Г. Організація та методологія наукових досліджень : навч. посіб. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. – Харків : Право, 2017. – 448 с.

8. Уемов А.И. Системный подход и общая теория систем / А.И. Уемов. – М.: Мысль, 1978. – С. 98-125.

9. Фаринник В.І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика [Текст] : [монографія] / В.І. Фаринник. – К.: Алерта, 2017. – 548 с.